

Lesja Steblina

Kroatistika u Kijevu – jedan od najstarijih studija hrvatskoga jezika u inozemstvu

Studij hrvatskoga jezika i književnosti u Kijevu studij je gdje tijekom skoro 30 godina na osnovi međudržavnih ugovora i materijalne potpore Vlade Republike Hrvatske uspješno rade lektori iz Hrvatske zajedno s ukrajinskim nastavnicima obrazujući ukrajinske kroatiste.

Hrvatski jezik i književnost jedan je od nastavno-znanstvenih smjerova na Katedri za slavensku filologiju Instituta za filologiju Kijevskog nacionalnog sveučilišta Taras Ševčenko. Riječ je o jednom od najstarijih i najvećih ukrajinskih sveučilišta te jednoj od dviju visokoškolskih ustanova u suvremenoj Ukrajini gdje se studira kroatistika. Kao zasebno obrazovno i znanstveno područje kroatistika je u Kijevu utemeljena 1993. To je bio logičan korak u dugotrajnom razvoju ukrajinske i kijevske slavistike.

Početak proučavanja slavenskih jezika i književnosti na Kijevskom sveučilištu Sveti Vladimir (sada Taras Ševčenko) vezan je uz otvaranje Katedre za povijest i književnost slavenskih narječja (1842.). Na početku razvoja istočnoslavenske slavistike poznavanje jezika smatralo se sredstvom proučavanja književnosti i povijesti naroda, a kasnije, na početku 20. stoljeća, slavenski se jezici pojavljuju ne više samo kao posebni akademski kolegiji, naprimjer Poredbena gramatika slavenskih jezika i Srpskohrvatski jezik, već i kao predmet znanstvene analize. O zanimanju za hrvatsku povijest, jezik i kulturu već u to vrijeme svjedoči poznata studija „Kajkavsko narječje“ sveučilišnoga profesora Aleksandra Lukjanenka. Nakon prekida u radu, izazvanoga represijom, sveučilišni studij slavistike u Kijevu obnovio je akademik Leonid Bulahovski godine 1947., a izravno je poučavanje južnoslavenskih jezika započelo tek kasnije. Godine 1973. započelo se s upisivanjem po osam studenata na zasebnu specijalizaciju naziva „srpskohrvatski jezik i književnost“. Studij je trajao pet godina, tri početna semestra bila su posvećena poučavanju književnog jezika s ciljem postizanja opće komunikacijske kompetencije, zatim se pozornost usredotočivala na sustavno proučavanje nastavnih kolegija – Osnove slavenskog jezika (fonetika i fonologija, morfologija, sintaksa, stilistika), Povijest književnog jezika, Povijesna gramatika, Frazeologija, Leksikologija, Leksikografija i Prevođenje. Posljednji semestar studija bio je posvećen pisanju diplomskoga rada.

Spoznađe o hrvatskoj književnosti studenti su stjecali proučavanjem djela najvećih hrvatskih pisaca, a hrvatskim su jezikom ovladavali na kolegijima iz gramatike i stilistike, kao i na jezičnim vježbama s lektorima iz Jugoslavije te u jezičnom okruženju za vrijeme boravka u Hrvatskoj na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, kamo su najbolji studenti dolazili na preddiplomsku praksu na osnovi sporazuma o suradnji između dvaju sveučilišta.

Nakon proglašenja neovisnosti Republike Hrvatske Kijevsko nacionalno sveučilište Taras Ševčenko bilo je jedna od prvih obrazovnih ustanova u svijetu gdje je kroati-

stika dobila status zasebne specijalizacije – od 1993. svake druge godine grupa studenata upisivala je smjer Hrvatski i ukrajinski jezik i književnost, a nakon četiri godine studija najbolji studenti upisivali su magistarski stupanj (dvije godine) te poslijediplomski studij. Globalne promjene u suvremenom svijetu, promjene u ukrajinskom obrazovnom sustavu te osjetno smanjenje broja studenata iz demografskih i ekonomskih razloga potaknuli su na Katedri za slavensku filologiju intenzivno promišljanje o promjenama u nastavnim planovima i prilagodbi kurikula suvremenim pragmatičnim zahtjevima društva. Tako je 2015. godine u nastavni plan uvršteno Prevođenje kao zasebna specijalizacija, a 2021. godine započeo je upis studenata na novu specijalizaciju naziva Hrvatski jezik i književnost i engleski jezik, što je odmah rezultiralo povećanjem zanimanja za studij, pa na prvoj godini studija sada ima deset studenata.

Hrvatski se jezik poučava od početne razine, na kraju trećeg semestra studenti obično dostižu razinu B2, zatim slijedi sustavno proučavanje jezika. U nastavi se aktivno koristi suvremena znanstvena i metodička literatura objavljena u Hrvatskoj, posebice ona centra Croaticum, koji se s velikim uspjehom specijalizirao za poučavanje hrvatskoga kao drugog i stranog jezika i s kojim kijevska Katedra za slavensku filologiju surađuje dulje vrijeme.

Kurikul iz hrvatske književnosti podijeljen je na razdoblja koja predstavljaju najpoznatiji hrvatski književnici i njihova najvažnija djela. Uz obvezne studentima se nudi niz izbornih kolegija o hrvatskom jeziku, književnosti i prevođenju.

Hrvatski se jezik također poučava kao drugi slavenski jezik u grupama studenata koji studiraju češki, poljski ili bugarski jezik. Neko su se vrijeme slavenski jezici (pa i hrvatski) predavali studentima drugih fakulteta Kijevskoga nacionalnog sveučilišta Taras Ševčenko – Povijesnoga i Novinarskoga fakulteta te Instituta za međunarodne odnose. Međuslavistički razmjenski stipendijski programi drugih slavenskih zemalja daju kijevskim kroatistima mogućnost provesti semestre u Češkoj, Bugarskoj, Srbiji i Sloveniji, pa na kraju studija oni razumiju i govore tri ili četiri slavenska jezika te poznaju kulturološke i društveno-povijesne prilike tih zemalja.

U nastavi na kroatističkom smjeru sada sudjeluju ukrajinske profesorice koje su također diplomirale slavistiku na Kijevskom nacionalnom sveučilištu Taras Ševčenko – Olena Dziuba-Pogrebniak, Lesja Steblina, Natalja Bilik, Lesja Petrovska, Olena Derkač i razmjenski lektor iz Hrvatske Robert Bebek. Uz predavanja i vježbe nastavnici vode samostalan rad studenata, mentoriraju diplomske i magistarske radove, organiziraju kulturno-umjetničke priredbe u Institutu za filologiju i na Sveučilištu povodom važnih datuma i događanja u Hrvatskoj, organiziraju predavanja gostujućih hrvatskih profesora, susrete s ukrajinskim i hrvatskim književnicima te predstavljanja novih hrvatskih izdanja.

Potpota i pomoć Republike Hrvatske na državnoj razini imaju važnu ulogu u obrazovanju kijevskih kroatista. Tijekom studija svi studenti imaju priliku doći i dulje vrijeme studirati na hrvatskim sveučilištima u okviru programa *Erasmus+* ili semestralnih stipendija Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Također se dodjeljuje stipendija Zagrebačke slavističke škole. Posljednjih godina program

Erasmus+ omogućio je i nastavnicima da posjete partnerska hrvatska sveučilišta i održavaju predavanja studentima ukrajinistike i slavistike.

Drugi smjer pomoći kijevske kroatistike očituje se u dugogodišnjoj institucionalnoj potpori lektoratu hrvatskog jezika i književnosti. Na Katedri su kao lektori radili: Milenko Popović (1988–1989), Vasil Strehaljuk (1993–1994), Vanja Švačko (1995–1998), Nino Žodan (1998–1999), Igor Živković (2000–2002), Mirjana Bračko (2002–2005), Ana Mandić (2005–2007), Ninoslav Radaković (2007–2009), Tanja Diklić (2009–2012), Sanja Aslanovski (2012–2015), Zlatan Mrakužić (2015–2016), Goran Marjanović (2016–2019) i Robert Bebek (od 2019). Lektor se izabire na natječaju Ministarstva obrazovanja i znanosti Republike Hrvatske, a izbor potvrđuje Institut za filologiju. Lektori su uvijek aktivno uključeni u nastavni proces, a predaju i jezične i književne kolegije. Uz to lektor često organizira kulturno-umjetničke događaje, koordinira prijavu studenata za stipendije, sudjeluje u dobrotvornim aktivnostima sveučilišta (naprimjer, lektor Robert Bebek i studenti preveli su 2019. audiovodić za Muzej gladomora i genocida) i u predstavljanjima kijevske slavistike na Danima otvorenih vrata Sveučilišta diljem Ukrajine.

Jedno se vrijeme na osnovi sporazuma o međusveučilišnoj suradnji održavala razmjena grupa kijevske i zagrebačke studenata. Tijekom dva tjedna studenti su slušali predavanja na sveučilištu, upoznavali se s kulturom i povijesnim spomenicima Kijeva i Zagreba.

Kijevska kroatistika djeluje i razvija se uz potporu i pomoć Veleposlanstva Republike Hrvatske u Ukrajini. Veleposlanici Republike Hrvatske u Ukrajini uvijek nalaze vremena i dobre volje za posjete i komunikaciju s nastavnicima i studentima Katedre za slavensku filologiju, pomažu u organizaciji i održavanju kulturno-umjetničkih događanja, pozivaju poznate hrvatske znanstvenike na Sveučilište da održe predavanja te opremaju knjižnicu suvremenom znanstvenom literaturom i djelima lijepe književnosti. Proteklih su godina uz podršku Veleposlanstva RH u Kijevu priređeni Dani hrvatske kulture u Ukrajini (svibanj 2019., travanj 2021.), održana su predavanja veleposlanice Republike Hrvatske u Ukrajini Anice Džamić za hrvatske studente (lipanj 2019., lipanj 2020.) te predstavljanje kijevske kroatistike (rujan 2021.). Također se za ukrajinske studente kroatistike u Veleposlanstvu RH održavao Konverzacijski klub, nagrađivali su se najbolji studenti, predstavljala su se književna djela i organizirale umjetničke izložbe te se sudjelovalo u javnim događanjima u Kijevu predstavljajući Hrvatsku. Veleposlanstvo RH također je omogućavalo studentima odlazak na predstave gostujućih hrvatskih kazališta. Veliki poticaj za razvoj ukrajinske i kijevske kroatistike bilo je otvorenje Centra za hrvatski jezik i kulturu u prosincu 2021. godine. Centar za hrvatski jezik i kulturu zamišljen je kao obrazovna, znanstveno-istraživačka baza te centar za promicanje hrvatskog jezika i kulture u Kijevu i diljem Ukrajine. Centar je opremljen i osposobljen za nastavu uz svesrdnu potporu i zalaganje Veleposlanstva Republike Hrvatske, Ministarstva obrazovanja i znanosti Republike Hrvatske, Rektorata Kijevskoga nacionalnoga sveučilišta Taras Ševčenko i Katedre za slavistiku Instituta za filologiju.

Važno je područje rada kijevske kroatistike i znanstveni rad te objavljivanje knjiga i radova. U posljednje vrijeme na Katedri za slavensku filologiju pripremljene su i obranjene dvije kroatističke doktorske disertacije – „Strukturna i funkcionalna analiza jezika pjesništva“ (na temelju ukrajinske, hrvatske i poljske poezije prve četvrtine 20. stoljeća) Olge Pjatecke i „Ženska proza u kontekstu hrvatske književnosti druge polovice 20. stoljeća“ Julije Pisarenko. Među znanstvenim i popularno-znanstvenim publikacijama nastavnika iz područja kroatistike i ukrajinsko-hrvatskih kulturnih veza jesu: autorska monografija Olene Dzjube-Pogrebniak „Prvi svjetski rat u književnostima Južnih Slavena“, poglavlje u kolektivnoj monografiji „Ševčenkove studije u suvremenom svijetu“, specijalizirana leksikografska publikacija „Ukrajinsko-hrvatski rječnik lingvističkog nazivlja“, „Priručnik za proučavanje dubrovačko-dalmatinske renesansne književnosti“, priručnici „Povijest hrvatske kulture od njezina početka do kraja drugog tisućljeća“, „Povijest slavenske kulture (bugarska, poljska, srpska, hrvatska, češka)“, „Povijest slavenskih književnosti (srpska, hrvatska, slovenska, bugarska, češka, bjeloruska)“ te članci u raznim znanstvenim časopisima u Ukrajini i inozemstvu, posebice u zborniku „Komparativna proučavanja slavenskih jezika i književnosti“ u znak sjećanja na akademika Leonida Bulakovskoga: „Počeci i perspektive ukrajinsko-srpske i ukrajinsko-hrvatske leksikografije“, „Hrvatska riječ o ukrajinskom geniju: recepcija djela Tarasa Ševčenka u Hrvatskoj“, „Prvi svjetski rat na stranicama hrvatske *Njive*“, „U logoru – Haličina M. Krleže: galicijski naglasak hrvatske drame“, „Kijevske adrese Vatroslava Jagića“, „Tradicije sveučilišne slavistike u Ukrajini i izazovi današnjice“, „Jezična sastavnica sadržaja udžbenika hrvatskoga za strane studente“, „Leksička semantika u aspektu međujezične i međukulturne korespondencije (na primjeru usporedbe ukrajinskog i hrvatskog jezika)“, „Rat i san Tita Strozija“ i dr.

Aktivno zanimanje studenata za hrvatski jezik, književnost i kulturu poprima različite oblike, određujući njihov životni put. Tako je kroatistica Irina Markova već na kraju svojega magistarskoga studija imala nekoliko objavljenih knjiga – „Ukrajinsko-hrvatski tematski rječnik“ te prijevode hrvatskih knjiga na ukrajinski jezik – „Astarot“ Ive Brešana, „Kockanje sa sudbinom“ Ive Brešana i „Žrtve sanjaju veliku ratnu pobjedu“ Miljenka Jergovića, a sada nastavlja s prijevodima neumorno upoznavajući ukrajinske čitatelje s hrvatskom književnošću.

Promjene zahvaćaju studije i planira se da će u budućnosti cilj studija slavistike biti formiranje stručne kompetencije u više smjerova – u komunikacijskom, prijevodnom, kulturološkom, pedagoškom, znanstvenom – u okvirima filološkoga obrazovnoga profila, gdje će nekoliko stranih jezika biti predmetom proučavanja i znanstvene analize, sredstvom za proučavanje književnosti i posrednicima u usvajanju obrazovnih i znanstvenih informacija. To bi sve zajedno omogućilo ozbiljnu profesionalnu spremu i budući uspješan rad kroatistima: prevoditeljima, znanstvenicima, diplomatima i nastavnicima.

Nažalost, u ljetnom semestru akademske godine 2021./2022. agresija Rusije na Ukrajinu stavila je nove neočekivane izazove pred kijevsku kroatistiku, kao i pred čitav obrazovni sustav zemlje. Spašavajući se od rata i razaranja, mnogi su Ukrajinci bili

primorani napustiti svoje domove. Nastavnici i studenti našli su se daleko od Kijeva, u mirnijim područjima, ali često bez sigurne internetske veze koja je i u dvjema pandemijskim godinama bila jedini način za održavanje nastave na daljinu. Republika je Hrvatska među prvim državama ponudila pomoć ukrajinskim izbjeglicama, a hrvatska su sveučilišta pozvala ukrajinske studente da nastave studij na fakultetima u Hrvatskoj. Sada na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studiraju četiri kijevske kroatistice, dok ostali studenti, zajedno sa svojim profesorima, nastavljaju studij na daljinu, nastojeći i u ovim teškim uvjetima ispuniti nastavni plan na vrijeme te uspješno položiti ispite. Vjerujući u pobjedu, zahvaljujemo na podršci i pomoći te nastavljamo raditi ono čemu smo s ljubavlju i predanošću posvetili svoj profesionalni život – održavanju i jačanju veza Ukrajine i Hrvatske.